

Кандидат соціологічних наук, доцент Віра КУТИРЬОВА

**МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ
«СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»**

**Теми семінарських занять
(денна форма)**

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА		
1	Особливості сучасної української соціології: досягнення, соціальні вимоги, перспективи	2
2	Українське суспільство у міжнародних порівняльних дослідженнях	2
3	Українське суспільство в умовах трансформаційних процесів	2
4	Українське суспільство як ризикогенне суспільство: чинники та ознаки	2
5	Українське суспільство як інформаційне: нові можливості та нові ризики	2
Разом за розділом 1		10
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ТА СОЦІОЕКОНОМІЧНИЙ РАКУРСИ АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.		
6	Стратифікаційні процеси в українському суспільстві	3
7	Категорія якості життя та її застосування до аналізу українського суспільства	3
8	Процеси етнізації та міжетнічних стосунків у сучасному українському суспільстві	3
9	Перспективи побудови громадянського суспільства в українському контексті. Демократичність суспільства: аналіз основних ознак та особливостей прояву в українському контексті. Політичні орієнтації українців як фактор та результат соціально-політичних перетворень	3
Разом за розділом 2		12
РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ		
10	Українське суспільство в контексті ціннісних трансформацій	4
Разом за розділом 3		4
Усього годин		26

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРІВ

Тема 1. Особливості сучасної української соціології: досягнення, соціальні вимоги, перспективи

Завдання до семінару.

1. Публічність української соціології: основні вимоги та бар'єри.
2. Соціологія та мистецтво: пошук точок перетинання. Представити есе на тему «Соціологія у літературі (певного письменника)».
3. Обговорення питання: «Актуальні напрямки досліджень сучасного українського суспільства»

Література до теми 1

1. Бурлачук В. Образ суспільства у дзеркалі конкретного соціологічного дослідження // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 262–267.
2. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005–2007–2009-2011. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
3. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005–2007–2009. Київ : Інститут соціології НАН України, 2010. 118 с.
4. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
5. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с.
6. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : У 2-х т. Том 1. Аналітичні матеріали / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. 576 с.

Тема 2. Українське суспільство у міжнародних порівняльних дослідженнях

Завдання до семінару

1. Порівняльні міжнародні дослідження як актуальний напрямок дослідження українського суспільства у світовому контексті. Представити у вигляді презентації дані Європейського соціального дослідження.

Література до теми 2

1. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005–2007–2009–2011. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
2. Головаха Є., Горбачик А.. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009. Київ : Інститут соціології НАН України, 2010. 118 с.

Тема 3. Українське суспільство в умовах трансформаційних процесів

Завдання до семінару

1. Циклічність трансформаційних процесів. Як би Ви охарактеризували нинішню фазу трансформаційних процесів?
2. Асинхронність трансформаційних процесів. Опишіть трансформаційні процеси на прикладі розвитку окремих підсистем суспільства.
3. Який чинник у механізмі трансформаційних процесів можна назвати одним із найважливіших. Аргументуйте свою відповідь.

Література до теми 3

1. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства / САУ, Інститут соціології НАН України. За ред. Шульги М.О., Ворони В.М. Київ.
2. Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів. Тези доповідей: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.) / Уклад. П.В.Кутуєв. Київ: Талком, 2013. С. 28–30.
3. Кононов І.Ф. Under malum, або в якому світі ми живемо. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. №2. С. 206-212.

Тема 4. Українське суспільство як ризикогенне суспільство

Завдання до семінару.

1. Ризик і соціальна невизначеність. Визначення специфіки понять. Об’єктивні та суб’єктивні складові ризику.
2. Українське суспільство як суспільство ризику: емпіричний вимір.
3. Ризик в структурі соціальних властивостей особистості: на прикладі вітчизняний досліджень.

Література до теми 4.

1. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2006. 578 с.
2. Українське суспільство 1994-2005. Динаміка соціальних змін / За ред.

- д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2005. 653 с.
3. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
 4. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с.
 5. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : У 2-х т. Том 1. Аналітичні матеріали / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. 576 с.

Тема 5. Українське суспільство як інформаційне: нові можливості та нові ризики

Завдання до семінару

1. Опишіть дослідження із застосуванням теорій інформаційного суспільства до аналізу українських реалій.
2. Новітні технології як інструмент авторитарного контролю держави.
3. Проблема «digital divide» або цифрової нерівності.
4. Опишіть негативні наслідки інформаційного суспільства. Українське суспільство як вірусне суспільство. Опишіть.

Література до теми 5.

1. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2006. 578 с.
2. Українське суспільство 1994-2005. Динаміка соціальних змін / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2005. 653 с.
3. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
4. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с.
5. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : У 2-х т. Том 1. Аналітичні матеріали / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. 576 с.

Тема 6. Стратифікаційні процеси в українському суспільстві

Завдання до семінару

1. Способи оцінки стратифікованості суспільства: аналіз українських реалій (С. Макеєв, О. Куценко, С. Бабенко, Н. Коваліско та ін.).
2. Уявлення громадян України про соціальну нерівність: класова саморефлексія на прикладі емпіричних досліджень.
3. Чинники соціальної диференціації населення: емпіричний вимір.

Література до теми 6.

1. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікацій : навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2007. 328с.
2. Коваліско Н.В. Стратифікаційні порядки суспільства: концептуальні уявлення та досвід вивчення. Київ : Інститут соціології НАН України, 2008. 240с.
3. Макеєв С. О., Малиш Л.О. Співвідношення сприйняття нерівностей та соціальних орієнтацій у населення різних країн. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. Випуск 7. 2013. С. 27–40.
4. Макеєв С. Складні та простіші способи оцінювати стратифікованість суспільства // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 183–189.
5. Малиш Л. Стратифікація життєвих можливостей містян // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 215–221.

Тема 7. Категорія якості життя та її застосування до аналізу українського суспільства

Завдання до семінару

1. Застосування індексів якості життя у міжнародних порівняльних дослідженнях.
2. Аналіз українського суспільства за наступними складовими: матеріальне становище; якість трудового життя; стан здоров'я; харчування та екологічне середовище в самооцінках.

Література до теми 7.

1. Саєнко Ю. Петрушина Т. Якість життя – головний критерій стану суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 2. С. 117–141.
2. Головаха Є. Жуленьова О. Динаміка соціологічних показників стану

здоров'я дорослого населення України за роки незалежності // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с. С. 417–422.

Тема 8. Процеси етнізації та міжетнічних стосунків у сучасному українському суспільстві.

Завдання до семінару

1. Методологічні та методичні проблеми діагностики стану етнонаціональної ситуації в сучасній Україні.

Які проблеми мають бути в центрі дослідження.

Якою може бути загальна концепція дослідження

Які критерії та емпіричні індикатори мають бути застосовані при вимірюванні стану етнонаціональної ситуації в сучасній Україні?

Які фактори гіпотетично відіграють найбільш дієву роль в детермінації стану тих процесів, що вивчаються?

2. Особливості структури населення України як фактор розвитку процесів національної інтеграції та етнічної диференціації.

Аналізується з цієї точки зору:

- етнічна структура населення України, тип розселення етнічних груп,
- етнолінгвістична структура населення України;
- етнокультурні особливості регіонів України.

3. Соціальний статус та етно-національна самоідентифікація найбільш численних етнічних груп населення України:

- порівняльний аналіз соціального статусу етнічних груп України (перш за все – українців та росіян) в економічній, політичній, культурній тощо сферах;
- порівняльний аналіз стану процесу громадянської ідентифікації представників етнічних груп України;
- етнічна самосвідомість представників найбільш численних етнічних груп;
- специфічні позиції та проблеми етнічних меншин України, форми їх самоорганізації.

Дискусійне питання: Чи існує як гостра проблема становища росіян в Україні і в чому саме вона проявляється?

4. Мовна проблема в Україні:
Характеристика ситуації, що існує;
Позиції представників різних соціальних та етнічних груп щодо мовної проблеми та шляхів її вирішення.

5. Національна ідея та її роль в консолідації народу України:
Існуючі трактування сутності національної ідеї, дискусії щодо визначення її змісту, який має бути покладений в основу ідеології державотворення;

Концепція українського національного відродження: генезис ідеї, її розвиток, роль у вирішенні сучасних проблем розбудови української держави.

Дискусійне питання: Чи потрібна сучасному суспільству національна ідея і як вона може бути визначена?

Література до теми 8

1. Етнонаціональна структура українського суспільства / [В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова]. Київ : Наукова думка, 2004. 342 с.
2. Євтух В. Національні меншини між державною політикою та самовизначенням. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1998. №1-2. С. 93-104.
3. Євтух В. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контекст. Київ : Стило, 2001. 206 с.
4. Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті : навч. посіб. / Євтух В. Б., Трощинський В. П., Аза Л. Київ : ВПУ „Київський ун-т”, 2003. 58 с.
5. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / За ред. Юліана Бесторс. Дільгер. Київ : Вид. дім Києво-Могилян. акад., 2008. 263 с.

Тема 9. Перспективи побудови громадянського суспільства в українському контексті. Демократичність суспільства: аналіз основних ознак та особливостей прояву в українському контексті. Політичні орієнтації українців як фактор та результат соціально-політичних перетворень

Завдання до семінару

1. Стан громадянськості українського суспільства. Презентація досліджень громадянської активності населення України.
2. Особливості соціологічної діагностики громадянсько-політичних практик та протестних настроїв українців за умов перманентної кризи. Феномен громадянської депривації.

3. Соціальний контроль в громадянському суспільстві: можливості зворотного зв'язку. Участь громадян у процесах прийняття суспільно значущих рішень на місцевому рівні: соціологічний аналіз.
4. Сучасна демократична модель соціального контролю та особливості її реалізації в Україні. Роль особистісного фактора в процесі демократизації соціального контролю.
5. Роль інформаційних технологій як чиннику демократизації соціального контролю.
6. Феномен де-демократизації в українських умовах: основні показники.
7. Динаміка громадсько-політичних практик і протестних настроїв як показник демократичних перетворень.
8. Проблема політичної довіри в контексті всезагальної соціальної недовіри українських громадян..

Література до теми 9

1. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009–2011. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
2. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009. Київ : Інститут соціології НАН України, 2010. 118 с.
3. Дембіцький С. Соціологічна діагностика стану громадської активності в Україні // Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 113–119.
4. Нікітіна Т., Любива Т. Громадянська активність населення України // Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц. н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 107–112.
5. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
6. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с.
7. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : У 2-х т. Том 1. Аналітичні матеріали / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. 576 с.
8. Костенко Н., Макеєв С. Новини часів війни й виборів // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. №2. С. 3-24.

Теми семінарських занять (заочна форма навчання)

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА		
1	Українське суспільство у міжнародних порівняльних дослідженнях	1
2	Українське суспільство як інформаційне: нові можливості та нові ризики	1
Разом за розділом 1		2
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ТА СОЦІОЕКОНОМІЧНИЙ РАКУРСИ АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.		
3	Політичні орієнтації українського населення: методики вимірювання	1
Разом за розділом 2		2
РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ		
4	Українське суспільство в контексті ціннісних трансформацій	1
Разом за розділом 3		1
Усього годин		4

Тема 1. Українське суспільство у міжнародних порівняльних дослідженнях

Завдання до семінару

- Порівняльні міжнародні дослідження як актуальний напрямок дослідження українського суспільства у світовому контексті. Представити у вигляді презентації дані Європейського соціального дослідження.

Література до теми 2

- Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009-2011. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
- Головаха Є., Горбачик А.. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами “Європейського соціального дослідження” 2005–2007–2009. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. 118 с.

Тема 2. Українське суспільство як інформаційне: нові можливості та нові ризики

Завдання до семінару

1. Опишіть дослідження із застосуванням теорій інформаційного суспільства до аналізу українських реалій.
2. Новітні технології як інструмент авторитарного контролю держави.
3. Проблема «digital divide» або цифрової нерівності.
4. Опишіть негативні наслідки інформаційного суспільства. Українське суспільство як вірусне суспільство. Опишіть.

Література до теми 2.

1. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2006. 578 с.
2. Українське суспільство 1994-2005. Динаміка соціальних змін / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. Київ : ІС НАНУ, 2005. 653 с.
3. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
4. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с.
5. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : У 2-х т. Том 1. Аналітичні матеріали / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. 576 с.

Тема 3. Політичні орієнтації українського населення: методики вимірювання

Завдання до семінару

1. Можливості застосування теорій політичної культури до українського контексту.
2. Динаміка політичних орієнтацій населення і фактори, що їх зумовлюють, за емпіричними показниками: політичні цінності, політичні ідентичності, політична компетентність; установки на конкретну дію як схильність до певних форм політичної активності; політична довіра.
3. Актуальність прояву чинника групового впливу у дослідженні політичних орієнтацій. Особливості віртуального групового впливу.

4. Теорія ціннісних зрушень (Р. Інглехарт) та можливості її застосування до аналізу політичних орієнтацій українського населення.

Література до теми 3

1. Криза в Україні: зони ураження. погляд соціологів. Київ : ТОВ Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. 104 с.
2. Нікітіна Т., Любива Т. Громадянська активність населення України // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с. С. 107–112.
3. Ручка А. Політико-ідеологічна самоідентифікація населення сучасної України // Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.

Тема 4. Українське суспільство в контексті ціннісних трансформацій

Завдання до семінару

1. Ціннісний світ українців та фактора обумовленість ціннісної динаміки.
2. Постмодернізація цінностей: показники та фактори актуалізації.
3. Проблеми солідаризації українського суспільства в контексті ціннісних змін.
4. Порівняння життєвих цінностей українців та мешканців інших європейських країн (за результатами порівняльного дослідження ESS; із застосуванням інтегральних ціннісних індексів). Соціальні, економічні та культурні причини, що впливають на ціннісну специфіку українського населення.

Література до теми 4

1. Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів. Тези доповідей: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.) /Уклад. П.В.Кутуєв. Київ : Талком, 2013. С. 28–30.
2. Матусевич В. «Традиція», «модерн» і «постмодерн» в ціннісних орієнтаціях міського населення України // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с. С. 298–304.

3. Наумова М.Ю., Ручка А.О. Цінності і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. ек. н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. 566 с. С. 285–297.
4. Ручка А. Цінності та ціннісна зміна у плинному світі // Етносоціологічний та епістемологічний дискурс у науковому просторі / За ред. В.Євтуха, Р.Радзіка, К.Кіслої. К.: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2013. С. 72–85.